

תפארת יעקב

מסכת

חלק שני

פרק

פרק

פרק כז

פי תקרה יורד וסותם

א. הלכה למשה מסיני דאמרינן פי תקרה יורד וסותם^(א), היינו שרואין כאילו קצה

הקס"ע דהא דרבי יהודה דגשרים המפולשים הוא מטעם "פי תקרה", מבואר "דגוד אחית ופי תקרה" ענין אחד הן. חולס בגליון הש"ס (שס) כתב דט"ס הוא בירושלמי דגבי גשרים טעמא דרבי יהודה משום דשתי מחילות דאורייתא כדכתבו הכצלי והירושלמי ס"פ כל גגות, ודלא כפי' בקס"ע דהוא מטעם פי תקרה ע"כ. אמנם אפילו לדבריו דאין מהירושלמי ראיה, מ"מ פשוט הוא דדין זה "דפי תקרה" נכלל בהלכתא "דגוד אחית" מחילתא כדכתב ברש"י, ואדרבה פי תקרה עדיף מגוד אחית מחילתא דעלמא, דמחילתא תלויה פלוגתא דתנאי אי אמרינן גוד אחית, וצפי תקרה לא משכחת תנאי דפליגי זה כלל, ולכו"ע אמרינן פי תקרה יורד וסותם אפילו גדיים בוקעים תחתיה וכדכתבו התוס' עירובין (פ"ו ע"ב ד"ה קורה) ובעה"מ והרמב"ן צמלחמות ד' (שס).

וכ"כ הריטב"א (ריש פ"ב דעירובין) דפי תקרה הוא הלכה למשה מסיני, דכתב וז"ל: כי מחילות הלכה למשה מסיני ואין כולם שוות, שהרי אתה רואה "צפי

(א) איתא בגמרא (עירובין ד' ע"א) אמר ר' חייא בר אשי אמר רב שיעורין חליצין "ומחילין" הלכה למשה מסיני. פירש"י מחילין, הלכות מחילה שחפא גבוהה עשרה "וכן שאר הלכותיה", היינו גם האי הלכתא דפי תקרה יורד וסותם. ושם (ע"ב) אמרינן בגמרא לרבי מאיר כי אתאי הלכתא לגוד וללכוד ולדופן עקומה. פירש"י לגוד, דאמרינן צכמה דוכתי "גוד אחית" וכו'. ועיין ברש"י (סוכה ו' ע"ב ד"ה לגוד) שמפרש דהלכתא "דגוד אחית" הנאמר במחילות היינו "פי תקרה יורד וסותם". וכן מבואר מפירש"י (שם י"ט ע"א ד"ה דמחילות, שבת ט' ע"א ד"ה פתח נעול) דבהלכתא הנאמרה "גוד אחית" נכלל בהלכתא של "פי תקרה יורד וסותם".

כן מבואר מהקס"ע על הירושלמי (עירובין פ"ח הל' ח', סוכה פ"א הל' י'), דאיתא התם רבי יהודה "דגשרים המפולשים", ורבי יוסי גבי משלש דפנות, ורבי חנניא בן עקיבא גבי גזוזטרא שעל גבי המים, שלשתן אמרו דבר אחד דאמרינן "גוד אחית". ומפרש

ה'תשס"ג

תקרה יורד וקוּתס" ואמרין גוד אחית, "ואין בקיעת גמלים מבטלה", ובמחילות דעלמא ואפילו הן גדולות כמה "מבטלתן בקיעת גדיים" וכו' עכ"ל. וכ"כ הרא"ש (עירובין פ"ח ס' ז') דפי תקרה הוי מחילה מה"ת. (ראה לקמן פרק כ"ח סעיף ח' מש"כ). ועיין צפני יהושע (סוכה ט"ז ע"א דד"ה במשנה) דסובר דכל האי הלכתא "דגוד אחית" קאי רק על "פי תקרה יורד וקוּתס" והוכיח כן גם מרש"י (סוכה ו' ע"ב דד"ה לגוד) דכתב גבי הא דאיתא (שם) כי אחאי הלכתא לגוד ולצוד ודופן עקומה, כתב רש"י וז"ל: לגוד, להיכא דלריך למיגד או גוד אחית או אסיק כגון אכסדרה צבקעה דאמרין בה "פי תקרה יורד וקוּתס" עכ"ל. וכתב הפני יהושע דכיון דהלכה למשה מסיני הוא, לא חיישין לבקיעת גדיים לכו"ע, וטעמא נמי איכא דכיון שאין שם מחילות כלל, אלא שאנו אומרים דע"י פי תקרה הוי ליה כאילו סתום עד למטה, משום הכי לא שייך לומר דבקיעת גדיים מבטלי להך מחילה, משא"כ במחילה תלויה שאנו רואים להחיר ע"י אותה מחילה תלויה עצמה, שפיר ס"ל לרבנן דבקיעת גדיים מבטלי להך מחילה והוי כמאן דליתא, ואע"ג דפרק הזורק (שבת ק"א ע"א) משמע דמחילה תלויה מתרת, היינו נמי מטעם גוד אחית, נראה דהיינו דוקא אליבא דרבי יוסי ז"ר יהודה דלא חייש לבקיעת גדיים, משא"כ לרבנן הא מסקינן התם דמהאי טעמא גופא סברי דאין מחילות תלויות מתירות אלא במים, משום דבקיעת גדיים מבטלינן מחילתא, ולדידהו לא מתוקמי הלכה למשה מסיני דגוד אחית אלא "לפי תקרה לחוד", אבל אי אפשר דלרבנן איתא הילכתא דגוד אחית למחילה תלויה במים, דהא ודאי ליתא, דלכאורה במים לא שייך איסור דאורייתא בין לענין שבת ובין לענין סוכה עכ"ד.

והנה מש"כ הפני יהושע דהא דמשמע מפרק הזורק דמחילה תלויה הוי מטעם גוד אחית, זהו דוקא אליבא דרבי יוסי ז"ר יהודה דלא חייש

לבקיעת גדיים, משא"כ לרבנן לא מתוקמי הלכתא דגוד אחית אלא לפי תקרה לחוד, קשה דהא איתא התם עמוד שגבוה י' ורחב ד' ואין צעיקרו ד' ויש בקלר שלו ג', דבין לפירש"י ובין לפירוש התוס' מיירי שהקלר יותר משלשה טפחים מהארץ דליכא למימר לצוד, ומ"מ הוי על גבי העמוד רשות היחיד מהלכתא דגוד אחית לרבנן דרבי יוסי ז"ר יהודה כיון דליכא שם בקיעת גדיים, הרי דמשכחת שפיר הלכתא דגוד אחית על מחילה תלויה ביצשה.

וכן בתוס' (עירובין ל"ג ע"א דד"ה והדר, פ"ט ע"ב דד"ה במחילות) כתבו דהיכא דאיכא למטה מחילה שלשה טפחים דליכא בקיעת גדיים אמרין גוד אחית מחילתא. ובחידושי הר"ן (שבת ק"א ע"א) מבואר עוד, דמה דמהני מחילה שגבוהה רק שצעה טפחים ומשהו והעמידה צפחות משלשה טפחים סמוך לארץ דחשיב כמחילה שיש בה גובה עשרה טפחים כדאיתא בגמרא (עירובין ט"ז ע"ב, סוכה ט"ז ע"ב), אינו מדין לצוד אלא מהלכתא "דגוד אחית מחילתא", ומשום דגוד אחית משלים לשיעור מחילה, משא"כ לצוד אינו משלים לשיעור מחילה אלא דחשיב כאילו הקרקע עולה עד למחילה, א"כ אין במחילה רק שצעה טפחים ומשהו בלבד דלא חשיב מחילה.

ועוד ז"ע במה שכתב שא"א דלרבנן איתא הלכתא דגוד אחית למחילה תלויה במים, משום "דלא שייך איסור דאורייתא במים לענין שבת", קשה מהא דאיתא בגמרא (שבת ק' ע"א), הזורק מן היס לאסרטיא ומן האסרטיא לים פטור, רבי שמעון אומר אם יש במקום שזרק "עמוק עשרה ורחב ארבעה חייב", הרי דשייך רב"י דאורייתא במים לחייב הזורק לתוכו מרה"ר, וכדכתב הפני יהושע בעלמו (שם) דתירין א' דאפילו רבנן לא פליגי עליה דרבי שמעון, אלא דרבי שמעון מפרש דברי חכמים וכדעת תוס' הרא"ש (שבת שם), וכן פסקו במג"א ובפרמ"ג (סי' שמ"ה אות י"ד).

ויותר מזה כתב המג"א (שם) דהטעם דים הוי כרמלית הוא מפני שאין מחילות הים מתלקטות י"ט

התקרה יורד וסותם החלל שתחת התקרה. אמנם אין אומרים פי תקרה יורד וסותם אלא כשיש בתקרה שמונה תנאים אלו. א. שהתקרה תהא חזקה לקבל מעזיבה(ב). ב. שהתקרה תהא קבועה ולא ארעית(ג).

"דגוד", ועיין ברש"ש (שם ו' ע"ג צד"ה כי אחאי) שכתב דבהלכתא "דגוד" נכלל גם האי הלכתא מה דמהני "פס טפח" דדופן שלישית של סוכה במקום דופן שלמה, שהוא מטעם "גוד" דאנו ממשיכין הטפח לכל אורך הדופן, והוי כאילו יש דופן שלמה צרוח שלישית של הסוכה.

ומלאתי צחידושי הריטצ"א (עירובין ט"ו ע"ג) דכתב דפסי ציראות דהוי מחילה מן התורה אע"ג דהפרוץ מרובה על העומד, הוא משום דאנו רואין כאילו הפסין קותמים כמו צפי תקרה, וכ"כ הריטצ"א עירובין (ט' ע"א) גבי לחי משהו דחשיב מחילה, שהוא מטעם דרואין כאילו הלחי היא מחילה נמשכת וקותמת, וצאמת גם רש"י (סוכה ז' ריש ע"ג) כתב כן גבי פסי ציראות, וז"ל: פסי ציראות, צפרק צ' דעירובין תנן דהתירו חכמים משום עולי רגלים לעשות לציראות שצרשות הרצים פסין ארבעה כמו דיומדין "ורואין כאילו יש מחילה מזה לזה" ונמלא הצור מוקף מחילות וכו' עכ"ל. מצואר דכל ההלכות של מחילות שע"י המשכה נכללו בהלכתא "דגוד".

(ב) הרשצ"א בעבודת הקודש (שער א') כתב וז"ל: ויראה לי שאם היתה רחצה ארבעה "וצריאה לקבל מעזיבה" שהיא מתרת, ולא משום היכר אלא שפי תקרה יורד וסותם וכו' עכ"ל. וכ"כ המאירי צצית הבחירה (עירובין ג' ע"א צסד"ה מאחר) בשם גדולי הדור. והמשנה צרורה (סי' שס"ג סעיף כ"ו) בצאור הלכה ד"ה אינו נותר. וכן החזון איש (עירובין ריש סי' ט"ו) הזכיר תנאי זה דצעיין צריאה לקבל מעזיבה.

(ג) כ"כ הר"ן והריטצ"א והמאירי צצית הבחירה

מתוך שיפוע של ד"א ולכן לא חשיבי מחילות, מצואר דאם היו מחילות הים מתלקטות י' מתוך ארבע, היה נחשב הים רה"י מה"ת לחייב הזורק מרה"ר לתוכו או מתוכו לרה"ר, ואפילו לתירון השני של הפני יהושע דפליגי רבנן היינו דוקא צכהאי גונא שמי המים גברו למעלה מהצור עד שאותו מקום שעמוק י' ורחב ד' אינו ניכר כלל ואינו מיוחד לשום תשמיש, משא"כ אם העמיד ד' מחילות תוך המים על קרקעית הים כדי לשאוב מים צצצת והמחילות גבוהות מהמים, צודאי הוי תוך המחילות רשות היחיד, דהרי הרשות היחיד ניכרת היטב ע"י המחילות הצולטות מהמים, "ושייך שפיר רה"י צמים", ולפי זה אפילו עשה מחילות תלויות צמים נמי הוי רה"י מה"ת כיון דליכא צקיעת גדיים והרשות ניכרת ע"י המחילות התלויות.

וכן הטור (סי' שצ"ה) גבי מחילה תלויה צמים, כתב דהוי רה"י עד למטה, וכן כתב רש"י עירובין (פ"ז ע"א צד"ה חוקק), וכ"כ הר"ן (פרק הזורק).

ועל כרחק ז"ל הא דכתב רש"י (סוכה ו' ע"ג צד"ה לגוד) לפרש גוד אחית על פי תקרה יורד וסותם, לאו למימרא דגוד אחית קאי רק על פי תקרה ולא על מחילה תלויה אפילו אין צה צקיעת גדיים, אלא "דגוד" קאי גם על מחילה תלויה צגונא דאין שם צקיעת גדיים, והא דנקט רש"י פי תקרה, משום דצפי תקרה איכא חידוש דאע"ג שגדיים צוקעים תחת הפי תקרה אמרינן גוד אחית מחילתא לכו"ע.

וצאמת כל דיני מחילות שהן ע"י המשכה נכללו בהלכתא "דגוד", עיין רש"י (סוכה כ"ג ע"א צד"ה שאין), דגם ההלכתא של חצוט רמי נכלל בהלכתא

[אוצר החכמה]

ג. שפי התקרה תהא חלקה בלי פנימות(ר). ד. שפי התקרה לא תהא

יורד וקוּתס, מצוּאר דס"ל לרש"י דגם בתקרה עראי נאמרה ההלכתא דפי תקרה יורד וקוּתס.

וגם התוס' והרשב"א (שם בד"ה זרק) ס"ל ג"כ דהטעם מה שנעשה תחת הדף רשות היחיד הוא מטעם פי תקרה יורד וקוּתס. אס לא דנדחוק ונאמר דמיירי בנתכון בזריקת הדף שהדף ישאר שם תמיד. וכן מדברי הרי"א המוצא בשלטי גבורים (עירובין סוף פרק כל גבות) משמע דקוצר דאמרינן פי תקרה יורד וקוּתס אפילו בתקרה עראי. דכתב וז"ל: ולא אמרינן פי תקרה יורד וקוּתס אלא במקום המוקף ג' מחילות ואין לריך לסתום אלא דופן רביעי בלבד, אבל במקום שאין לו אלא צ' מחילות, אין אומרים פי תקרה יורד וקוּתס לסתום שתי מחילות האחרות, ולפיכך אין הסוכה ניתרת צ' דפנות, ואין אומרים זה פי תקרה יורד וקוּתס, אלא לריכה דופן ג' כמצוּאר בקונטרס הראיות עכ"ל. מצוּאר מדבריו דכל הטעם דלא אמרינן בסוכה פי תקרה יורד וקוּתס מהסבך עלמו משום דאין שם רק שתי דפנות בלבד, אבל לא מטעם משום דהסבך הוא תקרה עראי.

(ד) תוס' עירובין (פ"ו ע"ב בסד"ה גזוזטרא). ולדבריהם אפשר לומר דהא דלא אמרינן בסבך עלמו פי תקרה יורד וקוּתס, הוא משום דקלה הסבך אינו ישר אלא מלא פגימות, וטעם זה יספיק אף אם רואה שהסבך יהא מונח שם כל השנה דהוה תקרה קבועה, מ"מ כיון שקלה הסבך אינו ישר קנה עולה וקנה יורד ומלא פגמות, לכן לא אמרינן פי תקרה יורד וקוּתס. והא דנקטו הראשונים בטעם דלא אמרינן בסבך עלמו פי תקרה יורד וקוּתס משום תקרת עראי, משום דאפילו היכא שיסבך בנקרים חלקים ג"כ לא אמרינן פי תקרה היכא שהתקרה עראי.

וכן כתב בהגהות הגרע"א על שו"ע (סי' שס"א סעיף ז') על הא דאיתא התם שלא יהא פי תקרה

(סוכה י"ח ע"ב) וכ"כ המאירי בעירובין (ל"ד ע"ב) באמלע ד"ה סיכך, ובריש ד"ה ודין פי תקרה), והמגיד משנה (פ"ד מהל' סוכה הל' ח'). והוכיחו כן מהא דבעינן בסוכה טפח צרות שלישית, ולא אמרינן על קלה הסבך גופא פי תקרה יורד וקוּתס, שמע מינה דכיון דהסבך הוא "תקרה עראי" לא אמרינן צו ההלכתא דפי תקרה יורד וקוּתס. [ויש להעיר מדברי רש"י (סוכה ל"א ע"א בד"ה מפני תקנת מריש) וז"ל: ולא אמרינן אין כאן הפסד מרובה ויסתיר סוכתו, דמלוא משוי ליה כל שצעה "כצנין קצע" עכ"ל. משמע דסבך חשיב קבוע].

ועיין בתוס' הרא"ש (שבת מ"ט ע"ב בד"ה הס) דכתב שפי תקרה יורד וקוּתס לא אמרינן בדבר העשוי "לנוד ולטלטל" ע"כ. ואפשר דטעמו הוא דכיון דהוא עשוי לנוד ולטלטל חשיב "כעראי".

ולכאורה משמע מדברי רש"י סוכה (י"ח ע"ב בד"ה לדידך) דאמרינן פי תקרה יורד וקוּתס אפילו בתקרת ארעי, דכתב וז"ל: לדידך דאמרת פי תקרת אכסדרה יורד וקוּתס, תימא הכי נמי בסוכה העשויה באמלע חלר, ומסוכך בנקרים ענים שאין רחבים ד', ונפחת דופן האמלעי ושנים מכאן ומכאן קיימין, מכשרת לה נמי על ידי פי תקרה שלה, "ותימא זה פי תקרה יורד וקוּתס" עכ"ל. מצוּאר מדברי רש"י דאמרינן פי תקרה יורד וקוּתס מהסבך עלמו, אף שהסבך הוא תקרת עראי.

ועיין ברש"י שבת (ל"ט ע"ב) גבי צעי רבא זרק דף ונח ע"ג יתדות מהו, פירש"י ע"ג יתדות דקות שהיו גבוהות י' ואין רחבות ד' ודף זה רחב ד' "עשאו רשות היחיד" עכ"ל. וכתב בחידושי הר"ן (שם) צכונת דברי רש"י דהטעם מה שנעשה רשות היחיד ע"י הדף, הוא מהלכתא דפי תקרה יורד וקוּתס. והא דדף הוא תקרת עראי ומ"מ כתב רש"י דחשיב רה"י תחת הדף ע"י הלכתא דפי תקרה

עגולה^(ה), ה. שהתקרה לא תהא משופעת^(ו), במה דברים אמורים היבא שאין תחתיה

משופע "דליכא פה". כתב וז"ל: עיין עירובין פ"ו ע"ב תוס' ד"ה גזוזטרא, שכתבו דאם אינו שוה ומליאה פגימות כל סביבותיה לא מקרי פי תקרה. גם כתבו שם דמשמע מפי' הקונטרס דאם אין טפה צעובי התקרה לא אמרינן צי' פי תקרה יורד וסותם עכ"ל.

(ה) רש"י עירובין (ל"ג ע"א ד"ה לדידי כשרה) כתב וז"ל: והכך קורות יש להם פה דהיינו "חודה שאינה עגולה אלא מרובעת" עכ"ל. ר"ל היבא אמרינן פי תקרה יורד וסותם דוקא כשיש לקורה פה היינו "חד" ולא עגול, אבל אם אין לתקרה "פה חד" אלא היא עגולה כדרך שמחליקים לך החד שלא יזיק, לא חשיב פה, ולא אמרינן צה הלכתא ד"פי" תקרה יורד וסותם. וכן פסק בחזון איש (עירובין סי' ג' אות כ"ד, וסי' מ"ג אות ט"ז ד"ה ל"ה), ול"ע אמאי לא הזכירו הפוסקים האי דינא דהיבא דפי התקרה עגולה או שיש פגימות לא אמרינן פי תקרה יורד וסותם.

וכן תמוה על דברי רעק"א שהבאנו בסמוך (אות ד') שהזכיר שתקרה מלאה פגימות לא אמרינן פי תקרה יורד וסותם, ותמיהני למה לא הזכיר נמי תנאי זה שכתב רש"י שלא תהא "חודה עגולה" אלא מרובעת ול"ע.

(ו) רש"י (עירובין כ"ה ריש ע"ב ד"ה והבא) גבי קרפף בית שלש סאין וקירה צו בית סאה דפליגי צה רבה ורבי זירא אי אויר קירוי מיייתרו, ומסקינן היבא דעצידא כי אכסדרה גם רבה מודה דאמרינן פי תקרה יורד וסותם, והבא במאי עסקינן דעצדה כי אורזילא, פירש רש"י וז"ל: והבא, דפליג רבה דעציד כי אורזילא יליע גג "משופע דליכא פה" עכ"ל. וכן כתב רש"י (בדף ל"ד ריש ע"ב ד"ה אמרי צי רב) דבתקרה משופעת דליכא פה לא אמרינן פי תקרה יורד וסותם. וכן כתבו התוס' (שם

פ"ו ע"ב ד"ה גזוזטרא, ובדף פ"ט ע"א ד"ה צמחילות), והאור זרוע (עירובין סי' קל"ו). ועיין בבית יוסף (סי' שס"א) דכתב שא"ע ג שהתוס' והרא"ש צפרק כל גגות חולקים על רש"י שפירש קירוי צאלכסון היינו "בשיפוע", לאו למימר דסבירא להו דא"ע"פ שהיא בשיפוע אמרינן פי תקרה יורד וסותם, אלא דפליגי עליה צפירושא דאלכסון, אבל לענין דינא דגג שמשופע, גם הם מודים דלא אמרינן פי תקרה יורד וסותם ע"כ. וכן פסקו הטור ושו"ע (סי' שס"א).

והקשו האחרונים הא הטור ושו"ע פסקו (בסי' שס"ח סעיף י"ב) גבי קרפף שלש סאין, וקירה ממנו בית סאה מותר אפילו אם הקירוי משופע, הרי דס"ל דאפילו בתקרה משופעת אמרינן פי תקרה יורד וסותם. תירצו דשאני התם דמן התורה רשות היחיד גמורה היא לכו"ע שהרי הקרפף מוקף צד' מחילות, אלא שחכמים גזרו צקרפף יותר מבית סאיתם שלא הוקף לדירה שלא יטלטלו צו משום גזרת רשות הרבים, התם הקילו חכמים דאף בתקרה משופעת אמרינן פי תקרה יורד וסותם, כדי שלא יהא יותר מבית סאיתם במקום אחד ויהא מותר לטלטל צחוכו, משא"כ היבא שנפרצו מחילות, לא אמרינן פי תקרה יורד וסותם אלא א"כ התקרה ישרה ואינה צשיפוע.

אמנם הבית יוסף (סי' שס"א) תירץ דהתם לאו משום פי תקרה הוא, אלא משום דכיון דהוא מקורה לא חשיב קרפף. ובאמת סברת הבית יוסף כתבו התוס' (עירובין ל' ע"א ד"ה אלא), והבית יוסף כתב זאת מסבירא דנפשיה. וכן החזיק התו"ש (סי' שס"א אות ח') צתירון של הבית יוסף.

אולם הט"ז (שם אות צ') הקשה על הבית יוסף דא"ת דצמשופע לא אמרינן פי תקרה יורד וסותם לכו"ע, למה כתב הטור (סי' שס"ח) וז"ל: קרפף בית שלש סאין וקירה צו בית סאה מותר אפילו "הקירוי

תקרה ישרה, אבל אם יש תחתיה תקרה ישרה אמרינן פי תקרה הישרה יורד וסותם⁽¹⁾.

אמרינן פי תקרה מקלה התקרה הישרה שתחת הרעפים.

וראיתי צריטצ"א (עירובין כ"ה ע"א ד"ה דלתמר) אחר שהביא דברי רש"י דבגג משופע ומדרון לא שייך לומר פי תקרה יורד וסותם, כתב וז"ל: ור"ת ז"ל הקשה על פירש"י חדא וכו', ועוד דכי הוה הגג משופע, התקרה עומדת היא "ישרה מן הסתם", ולמה אין אומרים זו פי תקרה יורד וסותם עכ"ל. משמע דר"ת למד מדברי רש"י דסובר דאפילו כשיש תקרה ישרה תחת השיפוע נמי לא אמרינן פי תקרה יורד וסותם. אכן לדעת ר"ת והריטב"א אמרינן צכהאי גונא פי תקרה יורד וסותם, ואפשר דגם רש"י סובר דאם יש תקרה ישרה תחת השיפוע אמרינן פי תקרה יורד וסותם, ומה שכתב רש"י דשיפוע לא אמרינן פי תקרה יורד וסותם, מיירי שאין תחתיה תקרה ישרה, דהא ר"ת כתב רק "דמן הסתם" יש תקרה ישרה תחת המשופע וכדברי המשנה ברורה.

ועיין צריטצ"א (שם ל"ד ע"ב ד"ה וקירוי) שהביא דברי רש"י דשיפוע לא אמרינן פי תקרה יורד וסותם, כתב שכן פירש הגאון רבי ישעיה ז"ל, ונתן טעם בדבר דכל שקירוי צאלכסון צולט פי התקרה חוץ לכתלים וליכא למימר צה שיהא יורד וסותם עכ"ל. ואפשר להסביר דבריו דכיון דהתקרה צולטת חוץ למחילות של הלדדן, א"כ אין המחילות שע"י פי תקרה מגיעות למחילות העומדות ויש פרצה ציניהן (ראה ל"ור א), וא"כ אין המחילות העומדות מצטרפות עם המחילות שע"י פי תקרה, אפילו אין הפרצה יותר על עשר אמה, ואע"ג דפירצה עד עשר אמה לא חשיב פירצה אלא פתח, מ"מ כיון דהמחילה שע"י פי תקרה אינה ממשית, אינה מצטרפת עם המחילות העומדות אלא כשמגיעות אללן ממש, ואפשר דאפילו הגג צולט חוץ למחילות פחות משלשה טפחים, דנמצא שהמחילה שע"י פי תקרה אינה

משופע", דחשבינן כאלו "מחילה צסוף הקירוי" ולא נשאר אלא קרפף צית סאתים עכ"ל הטור, הרי משמע צהדיא דאמרינן פי תקרה אפילו צמשופע, ולא מטעם דמקורה לא מיקרי קרפף. וכן כתב רבינו הטור להדיא צרמזים (עירובין שם) גבי קרפף של ג' סאין וקירה צו צית סאה, אפילו הקירוי משופע אמרינן פי תקרה יורד וסותם, הרי מצואר דאין הטעם משום דמקורה לא חשיב צרמלית, אלא משום דאמרינן פי תקרה יורד וסותם.

וצאמת הבית יוסף עלמו צשו"ע (סי' סכ"ח סעיף י"ב) נזהר ולא סיים כדברי הטור, וכתב צשו"ע וז"ל: קרפף צית ג' סאין וקירה צו צית סאה מותר אפילו אם הקירוי משופע עכ"ל. ולא סיים דחשבינן כאלו מחילה צסוף הקירוי כדסיים הטור, ומשום דסובה דאין ההיתר משום פי תקרה, והא דקאמר אפילו אם הקירוי משופע, היינו דאפילו תקרה משופעת ג"כ מיקרי תקרה לענין זה לחשצו כדירה ולא כקרפף. אבל צדעת הטור קשה להעמיס סברא זו דהא כתב צרמזים להדיא דהוא מטעם פי תקרה יורד וסותם. והט"ז הכריח מדברי הטור דגם צמשופע אמרינן פי תקרה יורד וסותם (ראה לקמן אות ח'), אבל הרבה אחרונים חולקים עליו (החמד משה, ואצן העוזר, והגר"א צציאורו, והנהר שלום, והצית מאיר) וס"ל דרק צקרפף דהוא רשות היחיד גמורה לכו"ע, צהא הקילו חכמים צפי תקרה משופע דאמרינן יורד וסותם, אבל לא צעלמא היכא שנפרצו מחילות.

(ז) המשנה ברורה (סי' סכ"א אות י"ד) כתב וז"ל: דלא אמרינן דיורד וסותם רק כשהתקרה חלק, אבל לא כשהוא משופע כעין גגין שלנו שעומדים צשיפוע, "אם לא היה תקרה תחתיה" עכ"ל. כונתו דהיכא דליכא תקרה ישרה, אע"פ שהתקרה מכוסה למעלה צרעפים שעומדים צשיפוע כעין גגין שלנו,

רחוקה שלשה טפחים מהמחילות העומדות נמי לא מלטורף, ומשום דלא אמרינן לבד לאויר, וכדכתב רש"י (עירובין ח' סוף ע"ג) גבי נעץ שתי יתידות צבאי כותלי מצוי מצחון והניח קורה על גביהן מהו, אמר ליה לדברי המתיר אסור, פירש"י לדברי המתיר להשתמש תחת הקורה, אלמא חילון יורד וקוטה, אסור כל המצוי הזה עד שיציאו קורה אחרת, דאין הסתימה מחוברת לכתלים ויש אויר ביניהם, והכא "לאו מחילה ממש הוא" להכשיר הפסק אויר שמכאן ומכאן ע"י "לבד" עכ"ל, המבואר מדברי רש"י שמחילה הנעשית ע"י פי תקרה, כיון דאינה מחילה ממשית, אינה מלטרת לכתלים אלא א"כ היא סמוכה ממש לכתלים, ולא מהני בה אפילו לבד.

ולפי זה נמלא היכא ששיפוע הגג אינו בולט להלן מהכתלים כלום, אמרינן שפיר פי תקרה יורד וקוטה, וכ"כ באורחות חיים (מהגאון מספינקא סי' שס"א) בדעת הגאון רבי ישעיה. וכן להיפוך כשהגג ציושר צלי שיפוע, והגג בולט להלן מהכתלים נמי לא אמרינן פי תקרה יורד וקוטה, והא דנקטו בגמרא (עירובין כ"ה) דעצידי כאורזילא ופירש"י בשיפוע, וכן (שם ל"ד ע"ג) נקטו בגמרא בגג שהולך צאלכסון ופירש"י בשיפוע, ולא אמרו הכא במאי עסקינן בתקרה הצולטת להלן מהכתלים, משום דקתם גגים ישרים אינם צולטים להלן מהכתלים, וגגים משופעים צולטים להלן מהכתלים כדי שלא ירד מי הגשמים על הכתלים.

וכדצרינו מלאתי בחידושי המאירי (עירובין כ"ה סוף ע"א) דכתב וז"ל: והרשב"א לקח מצ' פירושין אלו דפלוגתא רב ושמואל, חומרא דב' הפירושים, חדא דזעין ב' מחילות דעריבן, קודם שנדון פי תקרה, ועוד דמלריך שיהא "הגג שוה" הא במשופע לא אמרינן פי תקרה, ולדצרינו בגגים שלנו המשופעים "שיואלין חוץ לכותלים" אין מטלטלין בתוכן, ומיהו לענין הפסק אפילו "בגג שוה היואל" אין מטלטלין תחתיו עכ"ל. (וכן משמע מהמאירי בבית הבחירה שם כ"ד סע"ג עיי"ש). מבואר דהמאירי ס"ל בגג

הבולט להלן מהכתלים, אפילו כשהגג ישר ואינו משופע, נמי לא אמרינן פי תקרה יורד וקוטה. אמנם מדברי המאירי דכתב וז"ל: ומיהו לענין הפסק אפילו בגג "שוה היואל" אין מטלטלין תחתיו עכ"ל. משמע שהרשב"א סובר שגג ישר אפילו בולט להלן מהכתלים נמי אמרינן פי תקרה יורד וקוטה. ובאמת מסתימת דברי הרשב"א משמע דסובר דמה דלא אמרינן במשופע פי תקרה יורד וקוטה, אין הטעם מפני שהגג בולט להלן מהכתלים כדברי הגאון רבי ישעי', דהא לא הזכיר כלשון המאירי גגין המשופעים "שיואלין חוץ לכותלים", אלא כתב סתמא, וז"ל (בחידושו עירובין כ"ה ע"ג): אלא הכא דעבידא כארזאל כלומר "שגגו משופע בגג ומדרון" לא שייך למימר פי תקרה יורד וקוטה עכ"ל. וכ"כ בעבודת הקודש (שער שלישי) וז"ל: היה הקירוי משופע יש מגדולי המורים שאמרו שאין "פי תקרה כזו" יורד וקוטה לעולם, וראוי לחוש לדצרינו עכ"ל. ואפשר דטעמו הוא דתקרה משופעת לא מקרי תקרה אלא מחילה עקומה, והלכתא דפי תקרה יורד וקוטה על "פי תקרה" נאמרה ולא על "פי מחילה", ולפי זה י"ל דלהרשב"א בתקרה משופעת אף דאינה צולטת להלן מהמחילות נמי לא אמרינן פי תקרה יורד וקוטה, ולהיפוך בתקרה ישרה אפילו כשצולטת להלן מהמחילות נמי אמרינן פי תקרה יורד וקוטה.

ועיין בספר פתחא זוטא (הלכות עירובין סי' שס"א אות ד') שכתב כונה אחרת בדברי הגאון רבי ישעי' ז"ל. ואעתיק דצרינו וז"ל: ולפענ"ד כונת הגאון רבי ישעי' ז"ל דהנה עיקר הטעם דבמשופע לא אמרינן פי תקרה יורד וקוטה, כתב רש"י משום דאין דוקא "פי" תקרה אמרינן ובמשופע "ליכא פה", וע"ז הסביר לנו הגאון ז"ל מה טעם ליכא פה במשופע, והלא אין לך דבר שאין לו פה דכל קלה נקרא פה, ולכן כתב משום דאם הקירוי הוא ציושר אזי פניו של קלה הקירוי הוא ג"כ עומד ציושר, ושפיר אמרינן ביה שיוור וקוטה. ונקתם הפרלה

זכותל ישראל, משא"כ אם התקרה עומדת באלכסון, אזי פניו של קלה עיבוי התקרה לופה ג"כ באלכסון, ואם נחשוב לאותו קלה התקרה לכותל יהיה כמו שעומד כותל באלכסון, וזה שכתב הגאון ז"ל דאם התקרה באלכסון אזי גם פה של התקרה ג"כ מאלכסון, ויש פרעה מכאן ומכאן מן הכתלים, להכותל שאנו מחשבין מן התקרה בתורת פי תקרה יורד וסותם ולכן פסול, ולפי זה אם הקירוי בשיפוע אף שאינו בולט יותר מבכתלים ג"כ פסול, כיון שהשיפוע לופה באלכסון הוי כמו שנעשה הכותל כלורת אלכסון של הגג, וא"כ אפילו כשאין הגג בולט להלן מהכתלים ג"כ יש פירלה בין הכתלים לבין המחילה שע"י פי תקרה, כיון שהכתלים עומדים ביושר והמחילה שע"י פי תקרה נמשך באלכסון להלן מהכתלים, ולכן לא אמרינן פי תקרה בגג משופע עכ"ל.

[אולם לפי מש"כ החזון איש (עירובין סי' ד' אות כ"א) לדעת רש"י דכל גוד אחית או גוד אסיק יש לחשוב מעלה ומטה, כמעלה ומטה של עולם, ולא כטבעת אלכסון, א"כ ה"ה כאן אפילו הגג בשיפוע אמאי לא נימא דממשיכים הפי תקרה באופן ישראל, דהא לדעת רש"י ההלכתא דגוד אחית נאמרה גם על פי תקרה ראה לעיל (אות א')].

אמנם ז"ע מגמרא עירובין (כ"ה ע"א) גבי קרפף בית שלש סאין וקירה זו בית סאה דאמר רבה אוריר קירוי מיתרו, ומוקמינן בגמרא (שם ע"ב) משום שהגג עשוי בשיפוע לא אמרינן פי תקרה יורד וסותם עיי"ש, והא התם מיירי שהקרפף מוקף במחילות אלא שאין מוקפות לדירה, וא"כ כשקירה הבית סאה מסתמא הניח הגג על המחילות הקיימות, וא"כ אפילו כשנאמר פי תקרה יורד וסותם באלכסון כפי לורת הגג, מ"מ לא יהיה שם פירלה בין הכתלים לבין המחילה שע"י פי תקרה, משום שהקרפף מוקף במחילות והמחילות נמשכות להלן מהגג הרבה דהא הגג הוא רק בית סאה והכתלים המקיפים חוץ להגג הם בית סאתים (ראה ל"ור ז'), הרי דהא דלא אמרינן

פי תקרה בגג משופע אין הטעם משום שיש פירלה בין הכתלים לבין המחילה שהמשכנו ע"י פי תקרה, אלא דהכי הוה ההלכתא דפי תקרה יורד וסותם לא אמרינן אלא כשהתקרה צווה כתקרות חלקות שלנו ולא כשהתקרה היא בשיפוע, והטעם י"ל דתקרה בשיפוע לא מיקרי תקרה אלא מחילה עקומה, והלכתא דפי תקרה יורד וסותם נאמרה רק "צפי תקרה" ולא "צפי מחילה", וכדכתבנו מקודם בדעת הרשב"א, וא"כ ז"ע כוונת הגאון רבי ישעי' ז"ל, אם לא שנדחוק ונאמר דמיירי התם גבי קרפף בית ג' סאין וקירה זו בית סאה, שהוסיף עוד מחילה בתוך הקרפף וקירה על גביו (ראה ל"ור ג') דאז הוי פירלה בין המחילה שהוסיף לבין המחילה הנעשית ע"י פי תקרה, אבל קשה לומר כן דהא הגמרא סתמא קאמר דמיירי אפילו בקירה על המחילות הקיימות, ומ"מ קאמר רבה דלא אמרינן פי תקרה יורד וסותם.

וקלת היה נראה לי בזה לומר שהגאון רבי ישעי' פירש דמחלוקת רבה ורב זירא גבי קרפף בית ג' סאין וקירה זו בית סאה, פליגי בטעמא דלא אמרינן פי תקרה יורד וסותם בתקרה משופעת, אם הטעם הוא משום שהתקרה בולטת להלן מהמחילות, או משום דהכי הוה ההלכתא דבתקרה משופעת לא אמרינן פי תקרה יורד וסותם אפילו כשאניח בולטת להלן מהמחילות, דרבה סובר דהכי הוה ההלכתא דלא אמרינן פי תקרה יורד וסותם במשופע, אפילו כשאניח בולטת להלן מהמחילות, ולכן סובר שאפילו כשקירה על המחילות הקיימות, דלא שייך שם פירלה בין המחילות העומדות לבין המחילות שע"י פי תקרה, מ"מ לא מהני פי תקרה, ואוריר קירוי מיתרו, ורבי זירא סובר דהטעם דלא אמרינן פי תקרה יורד וסותם במשופע, הוא משום דסתם גג משופע בולט להלן מהכתלים, והוי פרלה בין המחילות העומדות לבין המחילה שע"י פי תקרה, ולכן התם גבי קרפף דלא שייך הך חיסרון דפירלה, סובר דאמרינן פי תקרה אפילו במשופע, ואין אוריר קירוי מיתרו.

ו"א שאפילו אין תקרה ישרה תחת המשופע נמי אמרינן פי תקרה יורד וסותם^(ח).

מהמחילות, וכן משמע מסתימת הפוסקים הטור ושו"ע, ושו"ע הרב, והמשנה צרורה (סוס"י שס"א).

(ח) עיין בט"ז (סי' שס"א אות ז') שהוכיח כן מלשון הטור ברמזים (עירובין כ"ה ע"א) שכתב בקרפף של ג' סאין וקירה זה בית סאה אפילו "הקירוי משופע" אמרינן ביה פי תקרה יורד וסותם. וכן הכריח הט"ז מלשון הטור (סי' שס"א) שכתב וז"ל: אבל אם הוא "משופע ואין בו ד' טפחים" לא אמרינן יורד וסותם עכ"ל. מבואר דאם יש בתקרה ד"ט אמרינן יורד וסותם אפילו בתקרה משופעת, ודלא כהב"י והב"ח (שם) שפירשו ככונת הטור דסובר דבתקרה משופעת לא אמרינן פי תקרה יורד וסותם אפילו יש בתקרה ד"ט, ומה שכתב הטור אבל אם הוא משופע "ואין בו ד' טפחים", דהאי אות וא"ו של "ואין" הוא במקום "או" וקאי על הרישא, דהיכא שהתקרא בשוה ורחצה ד"ט אמרינן יורד וסותם, וע"ז כתב הטור אבל במשופע אפילו כשיש שם ד' טפחים, "או" כשאין בו ד"ט אפילו כששוה נמי לא אמרינן יורד וסותם, אבל לדעת הט"ז הוא"ו הוא חיבור, וקאי מלת "ואין" על תקרה משופעת.

ועיין בפמ"ג שהאריך בזה ומבאר ככונת דברי הטור לפי דברי הט"ז, דברישא גבי גג השוה כתב דבעינן "רחצה" ד' טפחים כדי לומר זה פי תקרה, ובסיפא גבי תקרה משופע כתב "ואין זה" ד' טפחים, ולא כתב ואינה "רחצה" ד' טפחים, משום דרחצה משמע שכלל מה שהתקרה רחצה ארבעה טפחים, היא ג"כ מונחת על הכותלים ברוחב ד' טפחים בכיוון ישר, ולכן בתקרה משופעת אין הכי נמי דיש בתקרה ענמה ד' טפחים, אבל אינה מונחת על הכותלים בכיוון ישר על רוחב ד' טפחים, דריבוע פחות מאלכסון שני חומשים, וא"כ אם סגי שיהא בגובה שיפועה ד' טפחים אין לה בכיוון ישר ד'

ולפי דברינו יתורץ גם קושית האחרונים על הטור, שצבי' שג"ח כתב וז"ל: קרפף בית ג' סאין וקירה זו בית סאה מותר, אפילו הקירוי משופע חשבינן כאילו "מחילה בקוף הקירוי" ולא נשאר אלא בית סאתים עכ"ל. מבואר דסובר דהיתר הוא משום דאמרינן פי תקרה יורד וסותם אפילו במשופע, ונחשב כאילו מחילה מפסקת בין בית סאה שתחת הקירוי לבין שאר צ"ס. ובסימן שס"א פסק הטור גבי בית שנפרצה מחילה אחת או שתיים, אם הקירוי משופע לא אמרינן פי תקרה יורד וסותם. ולפ"ד ניחא, דהטור פוסק כרבי זירא דהטעם דלא אמרינן פי תקרה יורד וסותם בתקרה משופעת, הוא משום שיש פירצה בין המחילות העומדות לבין המחילה שע"י פי תקרה, ולכן צבי' שג"ח גבי קרפף דלא שייך פירצה בין המחילות העומדות לבין המחילה שע"י פי תקרה, פסק הטור דאמרינן פי תקרה יורד וסותם אפילו בתקרה משופעת, אבל בסימן שס"א דמיירי גבי בית שנפרצו שם שני כתלים, דאז שייך פירצה בין הכתלים לבין המחילות שע"י פי תקרה, לכן פסק הטור שבתקרה משופעת לא אמרינן פי תקרה יורד וסותם.

אולם כל זה אליבא הגאון רבי ישעיה, וכ"כ המאירי בחידושיו (עירובין כ"ה סע"א) אליבא דהרש"א וז"ל: ועוד דמלריך שיהא הגג שוה, הא בשיפוע לא אמרינן פי תקרה, ולדבריו צגגים שלנו המשופעים "שיואלין חוץ לכותלים" אין מטלטלין בתוכן וכו' עכ"ל. משמע דבתקרה משופעת דלא אמרינן פי תקרה יורד וסותם זהו דוקא כשכוללת, אבל כשאינה כוללת אמרינן פי תקרה.

אכן לפי מה שכתבנו (צד"ה אמנם מדברי המאירי) ככונת הרש"א, אפשר דאם הקירוי משופע לא אמרינן פי תקרה יורד וסותם, אפילו כשאינה כוללת כלל להלן מהמחילות, ואם הקירוי שוה אפשר דאמרינן פי תקרה יורד וסותם אפילו כשכוללת להלן

ו. שהתקרה תהא רחבה לא פחות מארבעה טפחים^(ט), ויש אומרים שאפילו ברוחב טפה נמי אמרינן פי תקרה יורד וסותם^(י). ז. יש אומרים דבעינן שיהא בעובי

טפחים, ואפילו הכי כתב הטור דאמרינן זה פי תקרה יורד וסותם, ולפיכך לא סיים הטור בסיפא "רוחב" ד"ט אלא כתב "ואין זה" ד"ט, משום דאם יש זה בגובה שיפועה ד' טפחים אף שאין ברוחב ארבעה העולם ד' טפחים, מ"מ סגי לומר זה פי תקרה יורד וסותם וקולא הוא.

ועיין בשו"ע הרב (סוף סימן שס"א) דכתב וז"ל: ויש אומרים שצריך שלא יהא התקרה משופע וכו' עכ"ל. ומדכתב דעה זו בשם יש אומרים משמע שנוטה לדעת הט"ז דאפילו במשופע נמי אמרינן יורד וסותם, אלא דלכתחילה טוב להחמיר כהדעות הקובעים דבמשופע לא אמרינן יורד וסותם. והנה לפי דברי הגאון רבי ישעי' המוצא בריטב"א שהבאנו לעיל (אות ז' ד"ה ועיין בריטב"א) דכתב בטעם דלא אמרינן פי תקרה במשופע משום דכשהגג משופע הוא בולט להלן מהמחילות, והסבירו דכיון דהגג בולט להלן מהמחילות אין המחילה שע"י הפי תקרה יכולה להלטרף עם המחילות העומדות ולהחשיב האוויר שביניהן לפתח עי"ש, וא"כ צריך להזין טעמו של הט"ז דמכשיר ע"י פי תקרה במשופע אע"פ שיש אויר בין הפי תקרה למחילות העומדות, ומסתימת דבריו משמע אפילו הגג בולט שלשה טפחים ויותר נמי אמרינן יורד וסותם, דנחשב האוויר שבין המחילה הנעשית מהפי תקרה למחילות העומדות, כפתח.

ואפשר לומר דקוצר כהירושלמי (ראה בחזון איש עירובין סי' מ"ג אות ט"ז) דחרין עמוק י' ורחב ד' על פתח המצוי נידון משום לחי, דאמרינן גוד אסיק מחילת החרין, וחשיב כלחי העומד בלד כותל המצוי, ואע"פ דאין החרין נמשך על פני כל רוחב הפרצה מ"מ מכשרת הלחי שע"י גוד אסיק את האוויר שבין

הלחי לכותל צתורת פתח. וא"כ ה"ה הכא דהמחילה שע"י פי תקרה מחשיב האוויר שבינה למחילות העומדות כפתח. ראה לקמן (פרק כ"ח אות י"ג) דדינא דפי תקרה בקרן זוית מה שכתבנו שם דדברי החזון איש.

(ט) תוס' (עירובין פ"ו ע"א ד"ה קורה) בעל המאור והרמב"ן והרשב"א והריטב"א והמאירי והרא"ש (עירובין שם), והוכיחו כן מהא דאיתא התם אמר רב יהודה קורה ארבעה מתרת בחורבה מטעם פי תקרה יורד וסותם, הרי"ד בעינן לפי תקרה שיהא התקרה רחבה ארבעה טפחים. וכן הוכיחו מהא דאיתא (שבת ט' ע"א) גבי אחרים אומרים אסקופא משמשת צ' רשויות וכו', רב אשי אמר לעולם באסקופת בית עסקינן וכגון שקירה בשתי קורות שאין בזה ארבעה ואין בזה ארבעה. מצואר דבעינן לפי תקרה קורה רחבה ארבעה טפחים. ובטעם הדבר כתבו הבעל המאור והריטב"א (שם) משום דלפי תקרה בעינן תקרה חשובה, וברחבה ארבעה מקרי תקרה חשובה.

(י) כן הוכיחו התוס' והרא"ש (עירובין שם) מדברי רש"י דכתב על הא דאמר רב יהודה קורה ד' מתרת בחורבה, כתב רש"י וז"ל: ולהכי נקט "ארבעה" דכי אמרת חודין יורדין וסותמין יהא בין חלל המחילה ארבעה, דמחילה העשויה לפחות מחלל ארבעה אינה מחילה עכ"ל. וכתבו התוס' והרא"ש שמתוך פירוש משמע שאם לא היו נופלות כותלי החורבה, אלא שהיתה החורבה מוקפת משלשה מחילות, היו אומרים פי תקרה צרור רביעית אפילו אין בקורה ארבעה, כיון דהוא מחילה למקום

ארבעה, שהרי יש תוך ההיקף ארבעה טפחים ויותר
עכ"ד.

והנה מדברי התוס' והרא"ש שכתבו דמשמע מתוך פירושו דכי "אין זו ארבעה" נמי היה אומר פי תקרה יורד וסותם עכ"ל. לכאורה היה מקום לומר דאמרינן פי תקרה אפילו בפחות מרוחב טפח, או לאידך גיסא דזעין שיהא התקרה רחבה שלשה טפחים שיהא תקרה חשובה, אמנם מהא דהוכיחו דלא כפירש"י מקורת מצוי דהוה משום היכר, ולא חשיב מחילה מן התורה ע"י פי תקרה לחייב הזורק מרשות הרבים לתוכו, מצואר דלדעת רש"י לא זעין שלשה טפחים רוחב, אלא אמרינן פי תקרה אפילו צרצב טפח, דהא קורת מצוי שיעורו טפח כדאיתא ^(לחייב חכמים) (י"ג ע"ב), ולא מלינו היתר בקורה פחות מרוחב טפח. וכן כתבו הב"ח והט"ז (סוס"י שם"א) שמדברי התוס' והרא"ש מצואר דלדעת רש"י אמרינן פי תקרה ברוחב טפח, וכ"כ הפני יהושע (סוכה י"ח ע"ב ד"ה צפירש"י).

ועיין בספר יד דוד (עירובין פ"ו ע"ב) שתמה על הב"ח והט"ז שכתבו דלדעת רש"י זעין לפי תקרה טפח, איברא דמוכח מדבריו דלא זעין רוחב ארבעה טפחים כדכתבו התוס' והרא"ש, אבל שיעור טפח לא נתפרש ברש"י, ואפשר דצנצנר מטפח נמי סגי. ותירץ שסמכו עלמס אדברי רש"י (סוכה כ"ב ע"א) דשם אמרו חזוט רמי "טפח", וכתב רש"י (ד"ה שאין צנצנר) דחזוט היינו גוד אחית, וא"כ משמע דכמו דחזוט זעי טפח, גם גוד אחית זעי טפח, וצדק ו' ע"ב כתב רש"י (ד"ה לגוד) דפי תקרה היינו גוד אחית, א"כ הדבר מצואר דלפי תקרה זעי רוחב טפח לדעת רש"י ולא סגי בפחות מרוחב טפח, וכסדרת היד דוד כתב הב"ח בהלכות סוכה (סי' תר"ל סוף ד"ה ומ"ש ואפילו) עיי"ש.

אולם הרמב"ם (פי"ז מה"ש הל' ל"ה) ושו"ע (שם"א) דאזלו בשיטת רש"י כדכתב צנצנר יוסף (שם) סתמו בזה ולא הזכירו דזעין רוחב טפח, משמע

דס"ל דאפילו בפחות מרוחב טפח נמי אמרינן פי תקרה, וכן בשו"ע הרב (סוס"י שם"א) כתב דעת התוס' והרא"ש דזעין לפי תקרה ארבעה טפחים רוחב, וצדעת רש"י לא כתב שיעור, דמשמע דסגי אפילו בפחות מרוחב טפח. שו"ר צפני יהושע (סוכה ד' ע"ב ד"ה בתוס' ד"ה דיומדי סוכה) דכתב להדיא דלדעת רש"י אמרינן פי תקרה מן התורה אפילו בפחות מטפח, אלא מדרבנן זעין רוחב טפח עיי"ש.

אמנם על הא דהוכיחו התוס' והרא"ש (שם) דלא ברש"י מהא דאמרינן בגמרא (שם י"ב ע"ב) אמר רב יהודה מצוי שאינו ראוי לשיתוף הכשירו בלחי הזורק לתוכו חייב "הכשירו בקורה הזורק לתוכו פטור" לחי משום מחילה "וקורה משום היכר" ע"כ, הרי דלא אמרינן מן התורה פי תקרה בקורה שרחבה טפח. ולכאורה היה מקום לתרץ דכיון דרש"י סובר דלפי תקרה זעין שיהא עובי התקרה טפח (ראה להלן אות י"א), לכן לא אמרינן בקורת מצוי פי תקרה, משום דקורת מצוי סגי אפילו בעובי כל שהוא, כדכתבו הרמב"ם (פי"ז מה"ש הל' י"ג) והטור ושו"ע (סי' שם"ג סעיף י"ז), ועיין צנצנר יוסף (שם) דכתב דמדלא יהיב בגמרא שיעור לעובי הקורה לא עדיף מלחי דעציו כל שהוא, ולכן לא הוה קורת מצוי מחילה מדאורייתא.

וראיתי בהגהות אורחות חיים (מהגאון מספינקא סי' שם"ג אות י"ב) שהקשה על השו"ע (שם סעיף ט"ו) דכתב דקורת מצוי לריץ שניחנה כדי להטיר המצוי, אבל אם לא נעשית לשם כך אפילו סמכו עליה מערב שבת פסולה ע"כ. קשה הא שיטת השו"ע (סי' שם"א סעיף ב') דגם ברוחב טפח אמרינן פי תקרה יורד וסותם, אמאי לא מהני בקורה גם בלא נעשית לשם כך, דהא פי תקרה הוה מחילה מן התורה וא"כ כשר גם בנעשית מאליה. ותירץ דמיירי בקורה משופעת או צעגולה דוקא, דלא אמרינן כזי האי גונא פי תקרה, וקיים דל"ע על הפוסקים שסתמו בזה.

התקרה ^{טפח} (יא), ח. צריך שהתקרה תהא גבוהה מהארץ לכל הפחות

ע"ז) דכתב וז"ל: "ואמרינן" סוף פ"ק דסוכה
 בשמעתא דאכסדרה שיש לה פלימין דלא אמרינן פי
 תקרה יורד וסותם אל"כ עובי התקרה טפח עכ"ל.
 ומדבריו משמע שגמרא אמרו כן, ול"ע דגמרא אין
 שום רמז לזה דבעין לפי תקרה עובי טפח. ואולי
 לריך להגיה במקום "ואמרינן" סוף פ"ק דסוכה,
 "ופירש"י ספ"ק דסוכה. מזואר דהיה להם גירסא
 מפורשת בפירש"י דבעין לפי תקרה "עובי טפח",
 וכ"כ באור זרוע (סי' קל"ג) דבעין לפי תקרה
 "עובי טפח".

ועיין בטור (סי' תר"ל) דכתב וז"ל: ואם אין לה
 עמודים אפילו יש "צפי תקרה" של אכסדרה "טפח"
 לא אמרינן ציה יורד וסותם להכשיר הסוכה להיות
 לה דופן, כיון שלא נעשית לשם כך עכ"ל. ומה שכתב
 "צפי" אפשר דכוונתו על "עובי הפי תקרה" וכדעת
 רש"י דבעין שיהא עובי התקרה טפח, ולפי זה
 יתורן קושית הב"ח על הטור שהקשה דצפי' שס"א
 פסק הטור דבעין לפי תקרה רוחב ארבעה טפחים,
 וצפי' תר"ל פסק דסגי ברוחב טפח. דיש לתרן
 דבאמת ס"ל להטור דלפי תקרה בעין רוחב ארבעה
 טפחים, ומה שכתב אם יש צפי התקרה של אכסדרה
 "טפח" קאי על עובי התקרה, ולא על רוחב התקרה,
 וכן משמע מלשוננו מהא דכתב אם יש "צפי"
 התקרה, ולא כתב אפילו יש "צפתקרה", משמע דקאי
 על "עובי הפה" ולא על רוחב התקרה, וכן מוכח
 דקאי על העובי, דאם קאי על הרוחב הא כתב הטור
 שם דמיירי באכסדרה רחבה ארבע אמות, וא"כ איכא
 ארבעה טפחים ויותר ברוחב התקרה, וע"כ דקאי על
 העובי.

ועיין בחזון איש (עירובין סי' ט"ו אות א')
 דכתב דלא בעין בעובי התקרה טפח, כיון דשאר
 הפוסקים לא הזכירו תנאי זה ע"כ. ובאמת ל"ע
 אמאי לא הזכירו הפוסקים תנאי זה, הא רש"י לאו

איצרא דתירון זה ניחא לדעת השו"ע דפסק
 (צסי' שס"ג סעיף י"ט) דקורה עגולה כשרה למצוי.
 אמנם לדעת רש"י דסובר דקורה עגולה ועקומה
 פסול למצוי דלא אמרינן רואין כאילו היא פשוטה
 עיין בחידושי אבן העזר (עירובין י"ד), אי אפשר
 לתרן קושיית התוס' על רש"י כתירוולו של הגהות
 אורחות חיים, וע"כ לריכים לתרן כדברינו דכיון
 דבקורת מצוי ליכא עובי טפח דהא סגי בעובי
 משהו, לכן לא אמרינן פי תקרה. אכן לדעת השו"ע
 (סי' שס"א) דלא הזכיר דבעין בעובי התקרה טפח,
 דמשמע דס"ל דאפילו בעובי משהו נמי אמרינן פי
 תקרה, לריכים אנו לתירון של הגהות אורחות חיים.

(יא) כן כתבו התוס' (עירובין פ"ו ע"ב
 ד"ה גוזזטרא), וז"ל התוס': דמשמע מפירוש
 הקונטרס דסוף פרק קמא דסוכה (י"ח ע"ב)
 בשמעתא דאכסדרה שיש לה פלימין, דלא אמרינן
 פי תקרה יורד וסותם אלא אם כן יש "בעובי
 התקרה טפח" עכ"ל. ונראה דמסתמא כונתם
 לפירש"י (שם ד"ה לדידך) דכתב, ומסוכך "בנקרים
 עבים". דמשמע דלפי תקרה בעין שיהא בתקרה
 עובי קלת כדי שתהא על התקרה "חשיבות",
 וסבירא ליה לתוס' דבפחות מטפח לא חשיבי
 "חשיבות". אכן בתוס' הרא"ש (סוכה שם) לא
 הזכיר להדיא טפח אלא כתב וז"ל: ועוד אין דרך
 לקרותה בנקרים עבים למלא זה פי תקרה עכ"ל.
 דמשמע דסבירא ליה דלפי תקרה בעין שיהא
 בתקרה עובי קלת.

אולם עיין בסמ"ג (דף רמ"ד ע"ג) דכתב וז"ל:
 ושם פירש"י דלא אמרינן פי תקרה אלא אם כן יש
 בעובי התקרה טפח" עכ"ל. משמע שהיה לסמ"ג
 גירסא מפורשת בדברי רש"י דבעין שיהא בעובי
 התקרה טפח דוקא, ועיין באגודה (עירובין פ"ו

עשרה טפחים(יב).

ב. פי תקרה יורד וסותם אמרינן אפילו כשהתקרה גבוהה למעלה מעשרים אמה(יג).

יחידאי צזה הא גם התוס' ואגודה והסמ"ג והאור זרוע ס"ל כרש"י דזעין לפי תקרה עוזי טפת, ולפי דברינו זיישוב דברי הטור גם הטור ס"ל כן.

והנראה לי צזה דאפשר דהא דמלריך רש"י שיהא עוזי התקרה טפת, זהו לשיטתו דקוצר דאפילו צרוח טפת נמי אמרינן פי תקרה יורד וסותם, להכי ס"ל דזעין עזיו נמי טפת, ומשום דזעין תקרה חשוכה כדי לומר צה יורד וסותם, משא"כ להסוברים דזעין לפי תקרה שיהא התקרה רחבה לא פחות מרוחב ארבעה טפחים דזשיעור זה מיקרי תקרה חשוכה, לא זעין לדידהו עוזי טפת, דאפילו זעוזי משהו נמי מקרי תקרה חשוכה אם היא חזקה לקבל מעזיבה, ולכן כיון דפסקין דזעין תקרה רחבה ד"ט כדי לומר יורד וסותם, א"כ מקרי תקרה חשוכה ואפילו אין צה עוזי טפת, ולכן לא הזכירו הפוסקים תנאי זה. אלא דלפי זה ישאר קושיית הב"ח על הטור.

(יב) פשוט דאי ליכא גובה עשרה מהארץ עד לתקרה מאי מהני פי תקרה, הא אפילו מחילה ממשית לא חשיב מחילה צפחות מגובה עשרה טפחים. ואסתפקנא אם יש למטה על הארץ תחת פי התקרה מחילה שאינה גבוהה עשרה טפחים, ואין מראש המחילה עד פי התקרה עשרה טפחים, אם אמרינן פי תקרה יורד וסותם להשלים המחילה לעשרה טפחים. והנה לדעת התוס' (עירובין ל"ד ע"ב ד"ה בשתי) דס"ל דפי תקרה חשיב כפתח, א"כ כיון דליכא חויר גובה עשרה טפחים מהמחילה עד התקרה לא חשיב פתח. אמנם לדעת רש"י (שם) דמשמע דקוצר דפי תקרה חשיב כסתימה (ראה לקמן פרק כ"ח אות י') אפשר דמלטרפי. אמנם אפשר דצכהאי גונא לא אמרינן פי תקרה, וכמו

דלרב חסדא (שם ל"ג ע"ב) דקוצר דגידוד ומחילה לא מלטרפי דזעין או כולו בגידוד או כולו צמחילה, ואע"ג דלא פסקין צהא כוותיה, די"ל דהתם שאני דכיון דעכ"פ הרשות גדור צמחילה ממשית צגובה עשרה, משא"כ מחילה חמשה ופי תקרה חמשה אפשר דלכו"ע לא מלטרפי, משום די"ל דהלכתא דפי תקרה נאמרה לשויה מחילה שלימה ולא חלי מחילה. ואע"ג דלגבי גוד אחית מחילתא משמע לכאורה מתוס' (שם ל"ג ע"א צד"ה דהדר, פ"ט ע"ב צד"ה צמחילות) דמלטרף עם המחילה שלמטה הגבוהה ג"ט, די"ל דהתם שאני, דכיון דאיכא למעלה מחילה ממשית אלא שהיא תלויה, אמרינן גוד אחית היינו שאנו ממשיכין אותה מחילה עלמה עד לחלק מחילה שעומדת על הארץ, משא"כ צפי תקרה ול"ע.

(יג) הרשב"א (עבודת הקודש ריש שער א') המאירי (עירובין ג' ע"א) וכ"כ הבית יוסף (סי' שס"א) בשם הסמ"ג, וכן מבואר מהרא"ש (עירובין פ"ו ע"א) מהא שהקשה על שיטת רש"י דאפילו צרוח טפת אמרינן פי תקרה יורד וסותם, אמאי קורת מצוי פסול למעלה מעשרים אמה נימא פי תקרה, מבואר דקצירא ליה להרא"ש דאפילו למעלה מעשרים אמה אמרינן פי תקרה. וכן מבואר מרבינו יהונתן (רפ"ק דעירובין) מהא דכתב צטעמו של רבי יהודה דמכשיר קורה למעלה מכ' אמה משום דקצירא ליה קורה משום מחילה, ואמרינן יורד וסותם אפילו למעלה מעשרים אמה. וכן משמע מתוס' (שם פ"ו ע"ב צד"ה גזוזטרא) מהא שהקשו על רש"י כקושיית הריטב"א (ראה צאות הבא) ולא תירלו כתירון הריטב"א, משמע דקצירא לכו דאפילו למעלה מכ' אמה נמי אמרינן פי תקרה יורד וסותם,

ויש אומרים דלא אמרינן פי תקרה יורד וסותם למעלה מעשרים אמה(יד).

ג. אין צריך שהתקרה תהא מחלק אחת שלימה של רוחב ארבעה טפחים, אלא אף שהיא משתי חתיכות וסמוכות זו לזו תוך שלשה טפחים אמרינן לבוד ונחשב כרוחב ארבעה, ושוב אמרינן בה פי תקרה יורד וסותם(טו), אמנם אם יש דלת תחת

ההפסד

וכן משמע מסתימת הטור ושו"ע (סי' שס"א), וכן פסקו הגאון יעקב (עירובין פ"ו ע"ב) והביאור הלכה (סי' שס"ג סעיף כ"ו ד"ה אינו כיתר) והחז"א (עירובין סי' ט"ו סוף אות א') דאמרינן פי תקרה יורד וסותם אף כשהתקרה למעלה מכ' אמה.

הואר החכמה
1234567

(יד) הריטב"א עירובין (פ"ז ע"א, וצ"ע סד"ה צין מלמעלה), וכתב שכן דעת מקלת מרביתו ז"ל, וזו מתרין מה שהקשה על רש"י ז"ל דקוצר דלרצ אמרינן פי תקרה יורד וסותם אפילו מארבע רוחות (ראה לקמן פרק כ"ח סעיף * ז'), וקשה טובא מהא דרבי חנניא בן עקביא (עירובין פ"ו ע"ב) דאמר גזוזטרא שהיא למעלה מן היס שיש בה ארבע אמות על ארבע אמות חוקק בה ד"ט על ד"ט וממלא, וקשה אמאי צעיק רוחב הגזוזטרא ארבע אמות, אפילו בפחות מארבע אמות על ארבע אמות יהא מותר למלאות מטעם פי תקרה יורד וסותם. וכן קשה מהא דאיתא במשנה (שם פ"ז ע"ב) גזוזטרא שהיא למעלה מן המים אין מטלטלין הימנה בשבת אלא אם כן עשו לה מחילה גבוה עשרה טפחים וכו', וקשה אמאי צעיק מחילות לישתרי ע"י פי תקרה. ותירץ הריטב"א דמיירי בגזוזטרא שגובהה למעלה מעשרים אמה, וקיי"ל שאין אומרים פי תקרה יורד וסותם צמה שיש תחתיו חלל יותר מעשרים אמה ע"כ. וכ"כ בחידושי הר"ן (שם ג' ע"ב לענין פסק הלכה) צ"ס הראב"ד.

אך לריך ביאור מה הסביר שיפסול פי תקרה למעלה מעשרים אמה, הא חזינן גזי גוד אחית דאפילו למעלה מעשרים אמה אמרינן גוד אחית מחילתא, דהא האי גזוזטרא צמשה (שם) ודרבי חנניא בן עקביא

אע"פ שהם למעלה מעשרים אמה אמרינן גוד אחית מחילתא כדכתב הריטב"א, ומאי שנא פי תקרה מגוד אחית דלא אמרינן יורד וסותם למעלה מעשרים אמה, ואפשר דכל דהוי למעלה מעשרים אמה לא מינכר "פי" התקרה, ולכן לא שי"ך לומר "פי" תקרה יורד וסותם, ולא דמי לגוד אחית מחילתא דהתם דאיכא מחילות גבוהות עשרה טפחים, אלא שאנו רואים להמשיכם גם למטה, כזה שפיר אמרינן גוד אחית מחילתא אפילו למעלה מכ' אמה משום דמחילות לא צעי היכר, ואע"ג דגזוזטרא דרבי חנניא בן עקביא אין שם מחילות, ומ"מ אמרינן גוד אחית מחילתא למעלה מכ' אמה, ז"ל דכיון דס"ל לרבי חנניא בן עקביא דאמרינן "כוף" חשיב כמחילות עשרה, [היינו דגזוזטרא רחבה כל כך עד שע"י הלכתא "דכוף" איכא מחילות עשרה תלויות באויר לכל זד] משום הכי אמרינן גוד אחית מחילתא אפילו למעלה מעשרים, משא"כ גבי "פי" תקרה דשיעורו הוא אפילו ברוחב ד"ט על ד"ט בלבד, א"כ ליכא למימר "כוף", ולכן צעיקן שיהא התקרה תוך כ' אמה לדעה זו. ועוד דהריטב"א כתב (רי"ש פרק עושין פסין) דמחילות הלכה למשה מסיני ואין כולן שוות, שהרי אתה רואה צפי תקרה יורד וסותם ואין בקיעת גדיים מצטלה, ובמחילות אפילו הן גדולות כמה מצטלתן בקיעת גדיים, הכי נמי כך היא דין של תורה, דגוד אחית אמרינן אפילו כשגובה יותר מכ' אמה, ופי תקרה אמרינן דוקא היכא שאינו גבוה יותר מכ' אמה.

(טו) גמרא (שבת ט' ע"א) כאוקימתא דרצ אשי, וכן פסקו הראב"א והר"ן (שם), ועיין בחידושי

התקרה באויר שבין שני חלקי התקרה, בזמן שהדלת פתוחה מצטרפים שני חלקי התקרה לשיעור רוחב ארבעה טפחים, אבל בזמן שהדלת נעולה אינם מצטרפים, ולא אמרינן פי תקרה יורד וסותם^(טז), אבל כשהתקרה עצמה רחבה ארבעה טפחים, אפילו

לומר אף צלל הלכוד, וא"כ לא תלוי ההלכתא דדופן עקומה צהלכתא דלכוד, מ"מ כיון דההלכתא דלכוד ליכא למימר אלא ע"י ההלכתא דדופן עקומה, א"כ תליא חד הלכתא צהלכתא השניה, וצאופן כזה ס"ל להר"ן דלא אמרינן תרי הלכתות כחדא. וא"כ ל"ע דהכא נמי א"א לומר פי תקרה אלא ע"י ההלכתא דלכוד, ומ"מ ס"ל לרב אשי דאמרינן לכוד ופי תקרה.

ואפשר ליישב דחלוק סוכה ממחילות דשבת, דלגבי סוכה לריך שיהא זה דין דירה "תשבו כעין תדורו", לכן לא אמרינן תרי הלכתות צהדי צהדי לגבי סוכה, משום דצוקה לא סגי בדפנות לחוד אלא צעינן נמי שיהא זה דין דירה, ודפנות ע"י תרי הלכתות התלויות זו בזו אין הסוכה נחשבת דירה כזה, משא"כ לגבי שבת צעינן לשויה רשות היחיד, ולא צעינן שיהא זה דין דירה, אז סגי אף בתרי צלכתות התלויות זו בזו דעכ"פ נחשבות מחילות.

ועוד אפשר לומר דלגבי סוכה צעינן מחילות ניכרות יותר מלגבי שבת, לכן לא אמרינן תרי הלכתות התלויות זו בזו לענין סוכה, משא"כ בשבת דלא צעינן כ"כ מחילות ניכרות סגי צמחילות ש"י תרי הלכתות התלויות זו בזו.

אולם ל"ע מרש"י (עירובין ח' סוע"ב צד"ה לדברי המתיר) דכתב דלא אמרינן לכוד לענין שבת צמחילה שאינה ממשית, ואולי יש לחלק ול"ע. ועיין עוד מה שכתבנו בזה לעיל (חלק א' פרק י"ח אות י"ז).

ועיין בקהילות יעקב (שבת ס"ו ט'), עירובין ס"ו א') שהקשה על שיטת הר"ן מהא דשבת כ"ל. ועי"ש מה שתירץ בזה.

(טז) גמרא (שם) עיין צמוך (ריש אות ט"ו).

הר"ן (שם) דכתב דקיי"ל כצ' האוקימתות דלא פליגי אהדדי, וכן פסק המגן אברהם (סוס"י שמ"ו).

והנה מצואר צגמרא דאמרינן תרי הלכתות צהדי צהדי היינו לכוד ופי תקרה, ואע"ג דליכא למימר פי תקרה אלא ע"י לכוד. וקשה דהר"ן (סוכה י"ח ע"ב) ס"ל דלא אמרינן תרי הלכתות צהדי צהדי כשאחת תלויה צחצירתה, דהר"ן כתב גבי הא דאמר אביי אויר שלשה צסוכה גדולה, ומיעטו צין צקנים צין צשפודין הוי מיעוט, צסוכה קטנה, צקנים הוי מיעוט, צשפודין לא הוי מיעוט, והני מילי מן הצד, אבל צאמלע פליגי זה רב אחא ורבינא, חד אמר יש לכוד צאמלע וחד אמר אין לכוד צאמלע ע"כ.

וכתב הר"ן דלמ"ד אין לכוד צאמלע אלא מן הצד (פירוש צמוך לדופן), דוקא כשמיעטו מלד הסכך, דנמלא דהאויר הוא צמוך לדופן ממש ואמרינן לכוד, אבל כשמיעטו מלד הדופן לא, דהוי כאויר צאמלע הסכך דלא אמרינן זה לכוד, דלא תימא כיון דצפחות מד"א צמוך לדופן אמרינן דופן עקומה, וא"כ אפילו מיעטו מן הדופן נימא דהוי לכוד מן הצד (פירוש דעד האויר נימא דופן עקומה ונמלא דהאויר הוא צמוך לדופן), קמ"ל דלא, משום דלא אמרינן דופן עקומה ולכוד כהדדי, הלכך כי מיעטו מלד הדופן אותו מיעוט סכך מיחשב, ולא דופן והוי ליה לכוד צאמלע עכ"ל.

והסביר הגרעק"א ז"ל (צשו"ת ס' י"ב) את דברי הר"ן דלא אמרינן תרי הלכתות צהדי צהדי, דהיכא דא"א לדון על אחת מההלכתות אלא מכא ההלכתא השניה, דהיינו דלמ"ד אין לכוד צאמלע אי אפשר לדון על לכוד צאמלע הסכך, רק מכא דאמרינן דופן עקומה ונעשה האויר מן הצד, על זה לא אמרינן הלכה אחת מכא הלכה האחרת, ואע"ג דדופן עקומה אפשר

ויש להסתפק היכא שיש אור פחות משלשה צין שתי חלקי התקרה דמטרפים בזמן שהדלת פתוחה, אם זה דוקא כשיש צין שני חלקי תקרה עלמין ארבעה טפחים צלי לירוף האויר שציניהם, דהלכוד אינו בא להשלים לשיעור תקרה, אלא לקרנן בלכד שיהא חשוב כתקרה אחת, משום דבעינן תקרה שיכולה לקבל מעזיבה (ראה לעיל אות ז') ואין אור הלכוד מקבל מעזיבה. ואח"ל דאין האויר הלכוד מלטרף לשיעור ארבעה, אפשר דאם העומד של התקרה מרובה על האויר הלכוד שציניהן, או אפילו פרוץ כעומד דהיינו שיש בכל חלק תקרה רוחב טפח ושליש, ואויר הלכוד שציניהן נמי רחב טפח ושליש, מלטרף האויר להשלים שיעור רוחב ארבעה מדינא דפרוץ כעומד כדאיתא בגמרא (עירובין ט"ז ע"ב) דמועיל לגבי מחילות, ופי תקרה הוא נמי מדינא דמחילות.

והנה גבי קורת מצוי דשיעורה הוא רוחב טפח כדי לקבל אריח כדאיתא (עירובין י"ג ע"ב), ואמרינן התם (י"ד ע"א) שתי קורות המתאימות לא בזו לקבל אריח ולא בזו לקבל אריח, אם מקבלות אריח לרחבו טפח אין לריך להציא קורה אחרת ע"כ. ועיין ברמב"ם (פי"ז מה"ש הל' כ"ה) דפסק דשתי הקורות ציחד תהיינה רוחב טפח, ואין אור הלכוד משלים לשיעור טפח עיין במגיד משנה שם. וכן פסק המאירי (שם).

וכן עיין בביתור הלכה (סי' שס"ג סעיף כ"ב ד"ה שריף) שכתב שמפשות לשון השו"ע משמע דבעינן שתי הקורות יהיה צין שתיים טפח, ואין האויר שציניהן מלטרף להשלים הטפח, וכן מוכח להמעין בדברי רבינו יהונתן. אמנם הרשב"א והריטב"א בתירון ראשון (שם) סבירא להו דהאויר מלטרף להשלים הטפח, ולפי זה לכאורה מחלקותם הוא גם לעניינינו צפי תקרה. אך י"ל שאפילו להרשב"א ולהריטב"א יש לחלק צין קורת מצוי, לפי תקרה, דגבי קורת מצוי אף שאין בקורה צין שתיים טפח,

מ"מ כיון שחזקות הן לקבל אריח לרחבן סגי בזה לשויה היכרא למצוי, דהא דבעינן שהקורה תהא חזקה לקבל אריח, היינו דבזה איכא היכרא שלקביעות הונחה שם, עיין במשנה ברורה (סי' שס"ג סעיף י"ז סוף אות כ"ט), וכיון שצין שתיים חזקות הן לקבל אריח סגי בזה לשויה היכרא למצוי, משא"כ לגבי פי תקרה דבעי שיקבל מעזיבה, וכיון שאין האויר מקבל מעזיבה לא חשיבי מקום זה "תקרה", דנמלא דאין כאן תקרה חשובה של ארבעה טפחים.

וראיתי בירושלמי עירובין (פרק קמא הלכה ג') גבי קורת מצוי, דכתב וז"ל: שתי קורות בזו חצי טפח ובזו חצי טפח כמה יהא ציניהן, רבי זעירא אמר חצי טפח וכו' תני רבי הושעיה טפח. שתי קורות בזו שליש וכל שהוא ובזו שליש וכל שהוא וציניהן פחות משליש, יבא כ"י דמר רבי יוחנן העומד והחלל מלטרפין בארבעה והוא שיהא עומד רבה על החלל ע"כ לשון הירושלמי. המבואר דאף דס"ל להירושלמי דאין האויר מלטרף לשיעור טפח, אלא בעינן שיהא בשתי הקורות עלמין טפח, מ"מ היכא שהעומד מרובה על החלל מלטרף האויר לשיעור טפח, וא"כ אפשר דה"ה לגבי פי תקרה אם יהא חצי תקרה טפח ומחלה ובחצי השניה טפח ומחלה וטפח אור ציניהן, מלטרף האויר להשלים לשיעור ארבעה מההילכתא דעומד מרובה, ומקרי התקרה שפיר שיכולה לקבל מעזיבה, וכמו גבי שיעור רשות היחיד דבעינן רוחב ארבעה טפחים וס"ל להירושלמי דאין עובי הכתלים מלטרפים לשיעור ארבעה, מ"מ אם עובי הכתלים רבה על החלל שציניהם, מלטרף האויר שציניהם לשויה מקום חשוב של ארבעה על ארבעה טפחים וחשיב רשות היחיד (עיין לעיל חלק א' פרק ד' סעיף ד'), והכי נמי גבי פי תקרה כן.

וראיתי במאירי (שבת ט' ע"א ד"ה ויש מפרשים) דמבואר מדבריו דגם אור הלכוד של התקרה מלטרף לשיעור ארבעה בזמן שהדלת פתוחה, דכתב וז"ל: ואלו קירה במשקוף רחב

יש דלת באמצעה תחת התקרה והדלת געולה, אין הדלת חולקת את התקרה להחשב כאין בתקרה רוחב ארבעה טפחים, ואמרינן בה פי תקרה יורד וסותם^(י).

ד. לא אמרינן פי תקרה יורד וסותם מן התורה אלא לחלל שתחת התקרה ולא לחלל שחוצה לה^(יח). ויש אומרים דמן התורה אמרינן פי תקרה יורד וסותם אפילו

(יח) איתא בגמרא (סוכה י"ח ע"ג) סיכך על גבי אכסדרה שאין לה פלימין אצ"י אמר כשרה ורצא אמר פסולה, אצ"י אמר כשרה אמרינן פי תקרה יורד וסותם, ורצא אמר פסולה לא אמרינן פי תקרה יורד וסותם, לימא אצ"י ורצא צפלוגתא דרצ ושמואל קמיפלגי, דאחמר אכסדרה צקעה רב אמר מותר לטלטל צכולו, דאמרינן פי תקרה יורד וסותם, ושמואל אמר אין מטלטלין צה אלא צד' אמות דלא אמרינן פי תקרה יורד וסותם, אליצא דשמואל כ"ע לא פליגי, כי פליגי אליצא דרצ, אצ"י כרצ ורצא אמר לך עד כאן לא אמר רב התם אלא דמחילות לאכסדרה עצידי, אצל הכא דלאו להכי עצידי לא ע"כ. ופרש"י (צד"ה דמחילות) וז"ל: פי תקרה זה לשם אכסדרה נעשה להיות לה מחילה לחלל זה, אצל לא להיות מחילה לאויר שחוצה להן, ואילו מחילה מעלייתא היא הוה סמכין עלה, אצל לאכשורה ע"י גוד אחית לא, "דכי אגמריה רחמנא למשה לגוד אחית, למחילה העשויה לחלל שלה אגמריה ולא שחוצה לה" וכו' עכ"ל. מצואר מדצרי רש"י דהא דלא אמרינן פי תקרה יורד וסותם לחלל שחוצה לה הוא פסול מן התורה. (מיהו צרש"י עירוצין ז"ה ע"א צד"ה לאו לסוכה, משמע קצת שהוא מדרצנן, דכתב וז"ל: לאו לסוכה לשם סוכה, אע"ג דלא צעי לשמן כולי האי לא מקילינן" עכ"ל. ולשון "לא מקילינן" משמע דהוי דרצנן). וכן משמע מתירון ראשון של הרא"ש (סוכה סוס"י ל"ד) דהוא פסול מן התורה עיי"ש. וכן הוא דעת הטור (סי' תר"ל) גבי סיכך ע"ג אכסדרה דפסק דצעי נמי לורת הפתח, משמע דפי תקרה של אכסדרה לחלל שחוצה לה אין מועיל

ארבעה היה רשות היחיד¹²³⁴⁵⁶⁷ אף צפתח נעול וכו', אלא שקירה צשני קירויים קלרים שאין צאחד מהם ארבעה, "ולא סוף דבר אף צין שניהם" וסמכס צפחות מג' שצשנלטרפו מתורת לצוד יש צה רחצ ארבעה ונמלא הכל מקורה, וכשהפתח נעול הוא חולץ צין שני הקרויין ואין צחילון מקום חשוב, ומעתה פתח פתוח הכל כלפנים אע"פ שצירי הדלתות צאמלע וכו' עכ"ל.

שו"ר צתשובת רבינו תם ז"ל (סי' ל"ו) דכתב דהא דאמרינן צגמרא צבת (ט' ע"א) דקירוי ע"י פחות מג"ט מלטרפין זהו דוקא צקירוי טוב וחשוב, אצל אם אין צהם אפילו חלי טפח לא מלטרפין לשווא קירוי עיי"ש.

(יז) רש"י (צבת ט' ע"א צד"ה צאסקופת צית) תוס' (שם ד"ה אע"ג, וצד"ה אמר רב יהודה) ותוס' ישנים (שם) הרשב"א (צחידושיו שם וצעצודת הקודש שער ג') והר"ן (צבת שם) והמאירי (צבת שם צד"ה ויש מפרשים).

והנה כשהתקרה היא משני חלקים אצל סמוכות הן זו לזו ממש צלי אויר, אז אפילו כשהדלת נעולה אינה מפסקת, ודינה כתקרה אחת שלימה של ארבעה על ארבעה טפחים, כדמצואר צגמרא (שם) מהא דהצריך רב אשי לאוקמי שקירה צשתי קורות ואין צין זו לזו שלשה, וכדכתב רש"י (שם) וז"ל: ופתח נעול כלחון כיון דצאמלע הוא נמלא הוא מפסיק ציניהן ומחלקן זו מזו "שאין נראות יחד לומר צהן לצוד" וכו' עכ"ל, משמע הא צסמוכות ממש דלא מצרכין לומר צהם לצוד, אפילו פתח נעול כלפנים.

לחלל שחוצה לה, אלא מדרבנן אין מועיל פי תקרה לשווא מחיצה לחלל שחוצה לה (יט), ואם יש לחיים תחת התקרה, יש אומרים דמהני אף לחלל שחוצה לה (כ).

ד' מהל' סוכה הל' ח'. והר"ן פירש (שס) בדעת הרי"ף דסיכך על גבי אכסדרה שיש לה פלימין, היינו שיש לה שני לחיים צרוח שליטת אחד לכאן ואחד לכאן, וכן פירש רש"י (עירובין ל"ג ע"א), וכן דעת השו"ע (סי' תר"ל סעיף ח').

ולכאורה לריך עיון דאם צעין שני לחיים תיפוק ליה משום לורת הפתח, ואפשר לומר דסבירא ליה כדברי הירושלמי (פרק א' דסוכה הלכה א' ובסוף פרק קמא דעירובין), דכיון דלא נעשה הסכך לשם פתח לא חשיב לורת הפתח, ועיין במגן אברהם (סי' תר"ל אות ב'). ולדעת הרמ"א (שס) דסובר דמהני אף דלא נעשה לשם לורת הפתח, אפשר לתרץ כדברי הפרי מגדים (שס), דדוקא היכא שהמזוזות מגיעות עד לתקרה, אז מהני משום לורת הפתח אף כשלא נעשה לשם כך, אבל היכא שאינן מגיעות עד לסכך לא מהני ללורת הפתח, אכן לדעת הביאור הגר"א (שס), דאינו סובר כדברי הפרי מגדים ל"ע, ואפשר לומר דהכא לא צעין שיעמדו הלחיים תחת התקרה, אלא אפילו עומדים משוך קלת ללד חוץ בתוך שלשה טפחים לכותל נמי מהני כדאיתא בגמרא עירובין (ט"ו ע"ב), אכן לגבי לורת הפתח לא מהני ככהאי גונא היכא שהלחיים אינם עומדים מכוונים תחת המשקוף ממש.

כתב הר"ן (סוכה י"ט ע"א), דמיירי שתקרת החצר היתה נמוכה מהסכך כי היכי דנימא פי תקרה יורד וסותם, אבל השוה הסכך לתקרת החצר לא אמרינן בה פי תקרה יורד וסותם, אף שיש לה פלימין, והוא מגמרא (שס) תרגמא רבא אליבא דאביי כשהשוה את קיריו, וכדפירש"י (שס).

מן התורה, וכתב הב"י דזהו כתירון ראשון של הרא"ש. עיין בפני יהושע (סוכה י"ט ע"א בד"ה גמרא).

וכן פסק בשו"ת אגרות משה (סי' קל"ח-קל"ט), דפי תקרה לחלל שחוצה לה הוא פסול מן התורה, ומדבריו (שס) מנזאר עוד דנגשר שהתקרה לא נעשית לשם מטה, לא אמרינן פי תקרה יורד וסותם אפילו לחלל שתחת הגשר עיי"ש היטב.

ולאמור אם יש תקרה שעומדת על עמודים, ומחוץ לתקרה סמוך לה שתי מחילות כמין ג"ס, ופי התקרה היא צרוח שליטת של היקף המחילות שמחוצה לה (ראה ל"ור ד), לא אמרינן פי תקרה להשלים מחיצה ג' או ד' להיקף שתי המחילות לשווא תוך ההיקף רשות היחיד, כיון דהפי תקרה היא לחלל שחוצה לה.

(יט) הרא"ש כתירון שני (סוכה שס, וכ"כ בתוספותיו סוכה שס).

ועיין בפתחא זוטא (סוכה סי' תר"ל) דמשמע מדבריו דאפילו לתירון ראשון של הרא"ש, דמדאורייתא לא אמרינן פי תקרה יורד וסותם לחלל שחוצה לה, היינו דוקא לגבי סוכה, אבל לגבי רשות היחיד לשבת אמרינן פי תקרה יורד וסותם מן התורה אפילו לחלל שחוצה לה, דמה שכתב רש"י דכי אגמריה רחמנא למשה לגוד אחית, "צמחילה העשויה לחלל שלה אגמריה" ולא לחוצה לה, הוא דין מיוחד לגבי דפנות סוכה, ולא לגבי שבת, ולדבריו אפשר דחשיב מחילה גם מדרבנן היכא שיש שלש מחילות ורוח רביעית סמוכה לתקרת אכסדרה.

(כ) הרי"ף (סוכה י"ט ע"א), הרמב"ם (פרק

ה. מחיצה תלויה שארכה עשרה טפחים, אע"ג שעוביה ארבעה טפחים לא אמרינן על עוביה פי תקרה יורד וסותם, משום דהלכתא דפי תקרה נאמרה רק בתקרה ולא במחיצה (כא),

¹²³⁴⁵⁶⁷החיות

ו. תקרה העשויה מעצי אשרה של ישראל, לא אמרינן פי תקרה יורד וסותם, כיון דאינה בטילה עולמית כתותי מיכתת שיעורה, אבל באשרה של עכו"ם שיש לה ביטול, אמרינן פי תקרה אפילו קודם שנתבטל (כב), ויש אומרים דכל

(כא) המגיד משנה (פרק ג' מהל' עירובין הלכה כ"ג), בשם הרשב"א.

והנה התוס' (סוכה ל"א ע"ג צד"ה באשרה) הקשו על הא דאמר רבא לולב של ע"ז לא יטול ואם נטל כשר, ומוקמין דמיירי בע"ז של עכו"ם. הקשו התוס' וז"ל: וא"ת ע"ז דנכרי נמי מדאגבה קנייה ונעשה של ישראל, וי"ל כגון שהגביה על מנת שלא לקנות עכ"ל. וכתירון של התוס' כתב נמי המגיד משנה (פ"א מהל' שופר הל' ג') בשם הרשב"א, וכן כתבו הטור וש"ע (סי' תקפ"ו סעיף ג') לגבי שופר דמיירי שנטלו על מנת שלא לזכות בו, דאי לאו הכי מדאגבה קנייה ונעשה עכו"ם של ישראל דאין לה ביטול עולמית וכתותי מיכתת שיעורה.

ועיין במשנה ברורה (סי' תקפ"ו אות י"ג) דכתב דמיירי שמלא שופר ע"ז של נכרי [ונטלו הישראל על מנת שלא לזכות בו], או ששאל אותה ממנו, ואף דע"י שאילה הוא חייב באחריות, ע"כ דע"ז אינו נחשב כשלו שלא יהא מהני ליה ביטול, או כמש"כ הדגול מרצבה דכיון דאין לעכו"ם דין שומרים ממילא אינו חייב הישראל באחריותו עיי"ש בשער הליון (אות כ"ה).

וא"כ ה"ה לענין תקרה מיירי שמלא קורה של ע"ז של נכרי רחבה ארבעה טפחים, וקצעה ע"ג מחילותיו, אם נטלו הישראל על מנת "שלא לזכות בו" אמרינן פי תקרה יורד וסותם. ועיין צד"ל (שם צד"ה והוא) שהביא מחלוקת הפוסקים אם נטלו סתם אם זכה בו או לא, דהטור וש"ע (שם) שכתבו והוא שלא נתכוין לזכות בו, משמע דבסתמא אינו זוכה,

(כב) תנן (סוכה כ"ט ע"ג) לולב של אשרה ושל עיר הנדחת פסול, ופריך בגמרא (שם ל"א ע"ג) והאמר רבא לולב של ע"ז לא יטול ואם נטל כשר, ומשני הכא באשרה דמשה עסקין דכתותי מיכתת שיעורה, דיקא נמי דקתני דומיא דעיר הנדחת שמע מינה ע"כ. ופירש"י באשרה דמשה, אותם שהיו בשעת כיבוש ארץ ישראל, שהלריכן הכתוב שריפה כדכתיב ואשריהם תשרפון באש, ולולב לריך שיעור והאי כמאן דמיכתת שיעורה כיון דלשריפה קאי עכ"ל. ובמגיד משנה (פ"ח מהל' לולב הל' א') כתב הטעם דאשרה שהיו בארץ ישראל בימי משה אין להם ביטול עולמית, לפי שזכו בהם ישראל וחשיב כאשרה של ישראל.

וכתבו התוס' (שם צד"ה באשרה) דכן לריך לתרין ברייתא דסוף כיסוי הדם (חולין פ"ט ע"א) דאם נטל לא ילא, וכן מה דקתני התם תקע לא ילא, מיירי בע"ז של ישראל שאין לה ביטול, והא דאיתא דפרק ראיהו צ"ד (ר"ה כ"ח ע"א) בשופר של ע"ז לא יתקע ואם תקע ילא, וכן צפ' חליטה (יבמות ק"ג ע"ג) אמר רבא בסנדל של ע"ז חליטה כשרה, ולא אמרינן דמיכתת שיעורה, מיירי בע"ז של נכרי דיטול לה ביטול. וא"כ ה"ה בתקרה העשויה מעצי אשרה של ישראל, דכיון דאין לה ביטול עולמית כתותי מיכתת שיעורה, ולא אמרינן פי תקרה יורד וסותם.

דברי הימים

ואפשר לומר הטעם כיון דהוא "ריעותא לדידיה", שהרי לפי זה אינו שוה לו כלום דאין לו ביטול. "מסתמא איסורא לא ניחא ליה דליקני", אכן מלשון הרא"ש פרק ראובן ד"ד ומלשון התוס' יצמות ק"ד והמגיד משנה פ"א מהל' לולב בשם הרשב"א וכן בר"ן מבואר דדוקא במגביה "על מנת שלא לזכות", ומוכח דבסתמא נקנית ליה בהגבהתו, וכ"כ במרדכי (מסכת ראש השנה) להדיא דבסתמא קנה עכ"ד הבה"ל.

ועיין עוד בבה"ל (שם) שהביא פלוגתא דהב"ח והמגן אברהם, וכן בשער הליון (סי' שס"ג אות מ"ב) הביא פלוגתא זו, דהב"ח והט"ז ס"ל דגזול מן העכו"ם לא מיקרי ע"ז של ישראל כל זמן שלא נתיאש הגוי, והמגן אברהם סובר דכיון דחייב באחריותו מיקרי ע"ז של ישראל לענין זה דאינו יכול שוב הגוי לבטלו ואפילו קודם יאוש, ואפילו נטלו הישראל על מנת שלא לזכות בו.

ובאצדה של גוי כתב הבה"ל (שם), דלכו"ע הוה ע"ז של ישראל אפילו קודם יאוש אם נתכון לזכות בו, או לדעת התוס' והרא"ש וסייעתם דאפילו בסתמא ג"כ ניקנית לו.

והנה בשעה"ל (סי' שס"ג) הביא בשם חידושי הגרע"א ז"ל שתמה אמאי לא כתב השו"ע (סי' שס"ג סעיף ט"ז) החילוק בין ע"ז של ישראל לבין ע"ז של עכו"ם כמו שכתב בסי' תקפ"ו, והשעה"ל (שם) כתב דלפי המגן אברהם י"ל בפשיטות דקורה שנעשה בקביעות למצוי אין מצוי שיתן עכו"ם בשאלה, אלא או שנטל הישראל בגזילה או שנתן לו העכו"ם במתנה, וא"כ הוה ליה של ישראל ע"כ. ועדיין ז"ע דמ"מ אפשר שהעכו"ם נתן לו, אבל הישראל לא רצה לזכות בו, ושפיר מהני ביטול.

מיהו לפי דברי הט"ז (יו"ד סי' קמ"ו אות ג') בשם הסמ"ג הא דאינו מועיל ביטול צע"ז של עכו"ם שזכה בו ישראל "אינו אלא מדרבנן", וכ"כ בביאור הגר"א (שם אות ז'), וכן רמז בשער הליון

(סי' תקפ"ו אות ל'), וא"כ לענין לשויה פי תקרה למחילה לרשות היחיד לחייב הזורק לתוכו מרשות הרבים, או מתוכו לרשות הרבים, חשיב מחילה מן התורה, ורק צע"ז שעמד בו ישראל ח"ו בזה מדאורייתא אינו חשיב מחילה והזורק לתוכו פטור, אולם לענין היתר טלטול מדרבנן, כיון דמדרבנן אינו מועיל ביטול, לא חשיב מחילה ואסור לטלטל ע"י מחילה זו.

והנה בגמרא (עירובין פ' ע"ב) איתא אתמר רב חייה בר אשי אמר עושין לחי אשרה, ורבי שמעון בן לקיש אומר עושין קורה אשרה, מאן דאמר קורה כל שכן לחי, (פירש"י דלחי אין לו שיעור לרחבו ועוביו), ומאן דאמר לחי אבל קורה כתותי מיכתת שעורה, פירש"י, אבל קורה לריכה טפח לקבל אריח ובריאה כדי לקבל אריח, והאי אשרה כיון דצעי שריפה דכתיב ואשריהם תשרפון באש, שיעורה לאו שיעורא היא דכשרופה דמיא ע"כ.

ופסקו הרמב"ם (פי"ז מה"ש הל' י"ג) והטור ושו"ע (סי' שס"ג סעיף ט"ז) דקורה צעי שיעור טפח אם עשאה מעלי אשרה פסולה. וא"כ כל שכן בתקרה לענין לשויה מחילה ע"י הלכתא "דפי תקרה" יורד וסותם, דכיון דהתקרה צעי שיעור של ארבעה על ארבעה טפחים וחזקה לקבל מעזיבה (ראה לעיל אות ז'-י') דודאי לא אמרינן פי תקרה אם עשאה מעלי אשרה של ישראל. ואפילו לדעת הראש"ד (שם) בפירוש ראשון דגם בקורה מותר מעלי אשרה, התם שאני כדקתני טעמא דכיון דקורה הוא משום היכר והא איכא היכר, משא"כ בתקרה רחבה ארבעה טפחים לענין דינא דפי תקרה יורד וסותם, דהוא לשויה מחילה מן התורה, כיון דמיכתת שיעורה אין כאן תקרה של ארבעה טפחים, ולא אמרינן פי תקרה יורד וסותם, דלא עדיף משופר ולולב דלא ילא כיון דמיכתת שיעורם. וכן עיין בביאור הלכה (סי' שס"ג סעיף ט"ז דד"ה ולפיכך) דאם לריך שתהא חזקה לקבל מעזיבה לא מהני מעלי אשרה.